

ÄR IDENTITETEN SJÄLVKLAR?

Då du ställs inför nya situationer, som ställer krav på dig och också ifrågasätter din världsbild, dina uppfattningar om livet och dig själv i relation till andra – blir det fråga om att granska sig själv och vad man står för. Vilken identitet har jag, hur ställer jag mig i relation till andra människor, vilka värderingar tycker jag är viktiga för mig, vad prioriterar jag?

De här frågorna ställs vi ständigt inför, från vår födelse fram till våra sista ögonblick i livet. Det är både medvetet och omedvetet vi gör olika val. Också hur vi väljer att kommunicera med omgivningen.

Identiteten består av många delar, och vi kan inte säga att vi känner varandra utan och innan här. Varje människa har sina alldeles egna behov, erfarenheter, och intressen som påverkar identiteten. Jag vill att ni minns detta när jag berättar om mig själv och mina erfarenheter med min familj.

VEM ÄR LENA WENMAN?

Jag heter Lena Wenman, och har vuxit upp som enda hörselskadad i en hörande familj, har haft en tvåspråkig identitet med teckenspråk och talad svenska ända från 1-2 årsåldern. Som 1,5 år gammal fick jag mina första hörapparater – som jag inte tyckte om. Mina föräldrar hade aldrig haft kontakt med teckenspråk förrän de insåg att deras flicka var döv och måste kunna kommunicera med henne - det blev förstås en kris för dem att inse att här var ett handikapp som de inte visste någonting om. Tack och lov fick de kontakt med andra föräldrar i samma situation och de ordnade själva en egen teckenspråkskurs.

KOMMUNIKATIONSTRÄNING STARTAR TIDIGT

Jag lärde mig ganska snabbt att identifiera ljud med hörapparaten, och småningom också att förstå lite talljud tillsammans med avläsning och teckenspråk. Det gjorde situationen lite lättare för mig att börja förstå andra människor i min omgivning. Jag är ännu glad över att mina far- och morföräldrar och även närmaste släkten faktiskt lärde sig många tecken för att kunna kommunicera med mig. ”Tyvärr” började jag tala så bra och avläsa dem att de glömde bort tecknen. Jag anpassade mig till omgivningens ”majoritets”-språk, precis som man brukar tala om här i tvåspråkiga sammanhang..

SKOLAN – DUBBELLIV

Teckenspråket glömde jag själv aldrig, det är mitt första språk även om det inte kan sägas vara mitt starka modersmål. Döva och teckenspråkiga hörselskadade vänner har jag haft och umgått med ända sedan 1-årsåldern, och jag levde ett dubbelliv under mina grundskoleår. Dubbelliv? Ja; jag ville själv pröva att gå i en ”vanlig” skola, integrerad i en klass med icke-handikappade elever. Där använde läraren en speciell mikrofon (FM-apparat), som via en magnetslinga sände talet direkt till mina hörapparater. Rösten förstärks alltså. I klassen använde jag inte teckenspråk. Det gjorde jag istället på fritiden, då jag träffade mina vänner på fritidsgårdar eller i olika hobbyklubbar och idrottsträningar.

NY SITUATION – BILDA FAMILJ

Att träffa en person som man känner är mycket viktig och verkligen vill dela sitt liv med, är en gåva, den får man inte kasta bort. Så tänkte jag då jag träffade min blivande man. Det blev några stora frågor först att ta itu med för mig; Han kunde inte teckenspråk. Han bodde i ett annat land.

Att tala är inte svårt men om man vill vara säker på att samtal med andra fungerar vill jag gärna ha teckenspråk med. Trots detta ville jag ändå försöka. Ett annat land var nästan en ännu svårare fråga; även om Finland faktiskt har svenska som sitt andra nationalspråk är det nästan nödvändigt att kunna finska för att få kontakt och klara sig bättre. Det är svårt men inte omöjligt med finska! Jag insåg att det är mycket svårt att söka arbete utan att kunna finska. Så det var bara att med hjälp av bland annat Arbetskraftsbyrån att söka till språkkurser.

Att bilda familj var en önskan för oss två, och vi tvekade inte heller att skapa ett gemensamt barn. För oss bägge två som hörde dåligt var vi osäkra på om våra egna hörselskador skulle vara ärftliga på något sätt. Till en del vet vi orsaken till våra hörseldefekter, men inte allt. Tills vidare har vi bägge nu haft samma hörselnedsättning ända sedan födseln, i snart 40år. En del hörselskador kan uppträda som lindriga under de första 10åren för att sedan förvärras successivt till att bli total dövhet i 30årsåldern. I våra fall är det en annan form av hörselskada, och denna tycks just nu inte vara ärftlig. Vi har nu fått tre barn, och alla hör mycket normalt.

LIKA – OLIKA?

Jag minns att det var en känsla av osäkerhet och oro inför det första barnets ankomst. Skulle han eller hon vara ”lik” eller ”olik” oss föräldrar? Hur skulle jag ställa mig inför om barnet skulle vara hörselskadat eller dövt? Naturligtvis skulle jag och min man vara idealiska föräldrar, eftersom vi själva har erfarenheter och kunskaper om hur det är att vara hörselskadad och döv. Teckenspråk var också mitt språk. Det skulle vara lätt att kommunicera. Jag och min man kan lätt vara förebilder och ha en gemensam faktor med ett hörselskadat barn. Jag minns att jag delvis önskade att vårt barn skulle höra dåligt.

Men hur är det ställt i samhället? Det är inte anpassat för dem som hör dåligt. Daghem och skolor finns det så dåligt av, som kan ta emot små barn som behöver teckenspråk. Tolkar som kan hjälpa i olika situationer är det förfärligt få av, man kan inte ha ett jämställt och spontant liv som andra. Man kan inte plötsligt gå iväg på olika tillställningar och delta i kurser utan måste planera allt och så kanske möjligen med lite tur få tolk. Skola som undervisar på teckenspråk finns det, men inte överallt, och framförallt inte på svenska i Finland.

Det var blandade känslor inför detta. Då kom tankarna om att det trots allt är lättare om barnet är normalskadat (utan handikapp) för då passar det lättast in i vårt samhälles ”normalmall”. Det är billigast så också...

NYA LÄRDOMAR – HUR ÄR DET UTAN FUNKTIONSHINDER?

Men, det blev däremot lite nya saker för oss föräldrar då vi märkte att vårt barn (alla barn) var utan hörselskada.. hur skulle vi förhålla oss till detta? Vi hade inte erfarenheten av hur man tillägnar sig språk ”automatiskt” via hörseln. Vi visste inte hur man gör för att tänka på ljudmiljön kring barnet. Ska det vara tyst eller ska det inte vara tyst? Vi brukar inte ha radion på eller spela musik. Nu fick vi lite tänka på att spela barnkassetter och CDskivor både

hemma och i bilen, vilket var säkert bra för de smås musiköra. Vi hörselskadade föräldrar är inte några duktiga sångare, och läser hellre högt än sjunger vaggvisor. Jag talade hela tiden med barnen, och tänkte då inte på teckenspråket som ett första språk med dem. Det blev mer mitt språk då jag träffade andra teckenspråkiga. Barnen började som större sedan klaga över att de inte förstod, och då insåg jag att de måste få lära sig detta också. Jag kunde inte fungera som deras tolk hela tiden, och det var orättvist mot dem att de skulle känna sig utanför i teckenspråkiga miljöer.

Från första början har barnen märkt att vi föräldrar måste se dem för att kunna höra dem: fastän vi är så bekväma av oss att vi ropar till dem, så måste de komma fram till oss för att vi skall förstå att de vill något. Ett problem för oss är ju att vi hör ljud men vi vet inte vad de betyder; är det barnen som ropar och skrattar eller skriker och gråter? Vi måste kika in till dem för att veta vad saken gäller.

FÖRÄLDRAROLL – KONTAKT MED ANDRA

Som hörselskadad, teckenspråkig förälder har jag inte känt mig osäker i föräldrarollen. Jag har sett vänner med barn, både döva och hörselskadade, och fått veta en del om familjelivets olika sidor. Men då det var dags för föräldrautbildning befann jag mig på en plats dit det var svårt att få tolk, och på rådgivningen hade vi aldrig en tolk med oss. Människor som vi träffade var överlag duktiga på att tala så att det gick att förstå och de skrev på papper om det behövdes.

Där vi bodde med barnen som små, var det lätt att komma i kontakt med andra i staden. Det gick inte att undgå kontakt med grannar och vi kom snabbt att bli bekanta med flera andra familjer med småbarn tack vare föräldragrupper med den första och den andra flickan. Är man aktivt social person går det bra att få vänner oavsett eventuellt funktionshinder, men det gäller att våga ta kontakt och inte rädas misslyckanden (missförstånd).

Barnen har haft ett stort umgänge med andra barn i samma ålder, och de har egentligen aldrig sett oss som annorlunda föräldrar jämfört med andra. Vi som föräldrar pratade förstås om barnens utveckling, om uppfostran och familjeliv och bytte erfarenheter. Det enda jag själv saknade var direkt diskussion om språk och teckenspråk i synnerhet. En vardaglig kontakt med andra döva eller teckenspråkiga fanns inte. Vi hade vänner som vi träffade med kanske ett halvårs mellanrum, som var i samma situation – hörselskadade med små hörande barn. Då kunde vi lufta sådana tankar och erfarenheter vi haft, som till exempel mor- och farföräldrars farhågor om föräldrarnas möjligheter att sköta och ge tillräckligt språkstöd till barnen.

BARNENS SYN PÅ FÖRÄLDRAR (viktigt)

Från den ålder barnen har börjat grundskolan har jag märkt att de blivit medvetna om att vi föräldrar inte är lika alla andras föräldrar. Det är viktigt för barnen att mamma och pappa inte betar sig dumt eller svarar fel på någon fråga, så vi får lov att uppföra oss fint när det är klassträff eller julfest i skolan. Skämt åsido, det har för oss föräldrar varit självklart att tala om till olika personer på daghem och skola att vi inte hör och behöver få information skriftligt. Likaså att vi har kontakt per mobil-textmeddelanden till lärare och ledare i olika föreningar. Tack och lov för e-posten, den är underbar! Även mobiltelefonen är bra med textmeddelanden, där är det ingen skillnad om man är hörande eller döv, alla använder samma teknik. Det var säkert svårare förr, och jag tycker ännu att det är besvärligt att behöva ringa

någon via texttelefonen. Det tar längre tid och kan bli missuppfattningar när en person ska läsa upp min text till en annan, och sedan skriva åt mig vad den andra svarar..

För tre år sedan var vår familj på det första veckoslutsläggret med andra döva – både vuxna med hörande barn och hörande föräldrar med döva barn. Det var fint för oss att se andra familjer som inom familjen använder två språk, och särskilt för barnen har det varit positivt att träffa andra i samma situation. De gemensamma erfarenheterna och det stöd de kan ge varandra är viktigt. Vi har märkt att motståndet till teckenspråk och attityden till att använda teckenspråk också utanför hemmet med oss har blivit bättre efter lägerträffarna. Barnen har uppskattat teckenspråk som de fått lära sig med hemundervisning under ett läsår, och skulle gärna få mer. Hemma har vi haft nytta av teckenspråksalfabet och tecken som stöd.

GEMENSKAP – KOMMUNIKATION FÖR ALLA

Det är viktigt att familjen kan fungera tillsammans utan att man skall stöta på problem eller irritationsmoment för jämnan. I mitt fall där min och min mans hörselskada ger oss dagliga hinder i kommunikationen med familjen, grannarna, arbetskamraterna mm måste vi ha strategier för att övervinna hindren. Med barnen har vi fått undervisa dem till exempel hur man hjälper föräldrarna att lättare förstå. De kan inte tala med någonting framför munnen eller stå med ryggen åt oss. Det har hänt att de äldre syskonen har förtydligat och även teckenspråkstolkat vad den yngsta försökt säga, då språknivån ännu var ganska låg och talet oartikulerat.

Jag har försökt använda teckenspråk med barnen men det är samtidigt en fråga om att inkludera alla, och då måste det bli en slags talspråk med tecken som stöd. Detta är ett sätt för mig att ge, lära ut, tecken till min familj. Med tecken kan man lära sig teckenspråk eller iallafall förstå en stor del av teckenspråk.

TVÅSPRÅKIGHET OCKSÅ FÖR HÖRSELHANDIKAPPADE

Jag har många gånger tänkt och också berättat att jag tackar teckenspråket för att jag idag kan svenska så bra, både att läsa och tala. Varför tackar jag? Därför att med en grav hörselskada som min, är det nästan omöjligt att enbart förlita sig till läppavläsning och hörapparater för att förstå tal och själv kunna imitera det, att härma och lära sig språk. Jag hade stor hjälp av tecken, både som teckenspråk och som stöd till talet, att förstå vad andra säger, vad som händer omkring och för att förtydliga när det är lätt att missförstå.

Jag har förstått att det är mycket viktigt att ha ett språk, en kommunikation som fungerar även då när tekniken inte alls kan hjälpa. Och när jag kan använda teckenspråk är jag inte tvungen att anstränga mig för att förstå, gissa vad som händer eller vad man skrattar åt. I utbildning och på arbete har jag stor glädje av teckenspråk då jag kan använda tolk och kan förstå allt utan problem.

Jag tycker man inte skall förneka något enda språk, om det är till hjälp i vardagen, i språkinläringen för barn. Det finns nu också forskning som har visat att till och med hörande småbarn har haft hjälp av teckenspråk i sin tidiga språkutveckling. Ett barn föds som bekant med möjlighet att lära sig tusen språk. Det är vi i den närmaste omgivningen som kan ge språk till barnet. Om man kan använda flera sinnen, varför inte, både hörsel, syn och känsel kan integreras i språkinläringen.

/Lena Wenman, 29.10.2006